

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 11 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 11 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохид Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пулатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Лутфиллаев Ҳамидилло Муродиллаевич</i> “ЖАВОҲИР АТ-ТАФСИР ЛИ ТУҲФАТ АЛ-АМИР” АСАРИНИНГ МАЗМУНИ ВА ТАРКИБИЙ ҚИСМЛАРИ ҲАҚИДА	12-17
<i>Эгамбергенов Ҳайтбой Ҳамидулло ўғли</i> ТОШ ДАВРИ АҲОЛИ МИГРАЦИЯЛАРИ (ЎРТА ОСИЁНИНГ ЖАНУБИЙ, ЖАНУБИЙ-ҒАРБИЙ ВА ҚУЙИ АМУДАРЁ ҲУДУДЛАРИ МИҚЁСИДА)	18-25
<i>Esonov Ziyodbek Yuldashevich</i> ҚО’ҚОН ХОНЛАРИ СУЛОЛАСИНИНГ ГЕНЕОЛОГИК ТАҲЛИЛИ	26-31
<i>Mamatqulov Bekzod</i> О’ЗБЕКISTONDA XX-ASRNING 20-40-YILLARIDA SANOAT TARMOQLARINING RIVOJLANISHI VA KADRLAR TARKIBINI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARI	32-38
<i>Asadova Ra’no Baymanovna</i> О’ЗБЕК- HIND MUNOSABATLARINING YANGI BOSQICHGA KO’TARILISHI: HAMKORLIK ISTIQBOLLARI	39-42
<i>Saidova Raxima</i> О’ЗБЕКISTON VA ITALIYA MUNOSABATLARINING ME’YORIY-HUQUQIY MANBALARI	43-48
<i>Ortiqov Yosin Abdulboqiyevich, Ergasheva Ra’no Muzaffarbek qizi</i> AFROSIYOB ARXEOLGIK YODGORLIGINING O’RGANILISH TARIXI	49-55
<i>Iriskulov Bekzod Jaxongirovich</i> TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGI BYUDJETINING SARFLANISHIGA DOIR AYRIM MULOHAZALAR	56-60
<i>Mirsoatova Sayyora Turg’unovna</i> QOYATOSH SURATLARIDA IBTIDOIY DAVR IQTISODIY HAYOTINING AKS ETISHI	61-66
<i>Лухмонов Шахзод Сайфиддин ўғли</i> ВЛИЯНИЕ ДЕНЕЖНОЙ ЭМИССИИ В 1918-1920 ГОДАХ НА СОЦИАЛЬНО- ЭКОНОМИЧЕСКУЮ ЖИЗНЬ НАРОДОВ ТАССР	67-71
<i>Axmedov Bekzod</i> SOVET HOKIMIYATI TOMONIDAN O’ZBEKISTONDA QORAKO’LCHILIKNI RIVOJLANTIRISH TADBIRLARI.....	72-75
<i>Mamatov Jasurbek Qodirqul o’g’li</i> NAMANGAN VILOYATI ZIYORATGOHLARINING AHOLINING IJTIMOIIY HAYOTIDAGI O’RNI (UYCHI TUMANI DEVONA BUVA ZIYORATGOHI MISOLIDA)	76-80
<i>Saidaxmatov Sharifbek Toshpo’latovich</i> SURXONDARYO VILOYATI SANOATINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASINING ASOSIY YO’NALISHLARI	81-88

Ибрагимов Рахмон Зиёдуллаевич

ТОШКЕНТ ВОҲАСИ ПАЛЕОМЕТАЛЛ ДАВРИ ЖАМИЯТИ ТАРАҚҚИЁТИДА ТАБИИЙ
РЕСУРСЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ 89-93

Akrorov Botir Bakhodirovich

ДОГОВОРНО-ПРАВОВАЯ БАЗА СОТРУДНИЧЕСТВА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН И ИРАНА
В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ 94-99

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Tursunov Bekmuxammad Omonovich

IQTISODIYOTDAGI TARKIBIY O'ZGARISHLAR SHAROITIDA SANOAT KORXONALARI
RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASH MEKANIZMI TAKOMILLASHTIRISH 100-108

Muxitdinova Kamola Alisherovna

«OLMALIQ KON-METALLURGIYA KOMBINATI» AJDA ISHLAB CHIQARILADIGAN
MAHSULOTLARNING SANOAT KORXONALARIDA QO'LLANISHI 109-115

Madraximov Qaxramon Egamberganovich

INNOVATSION FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISH ORQALI IQTISODIY BARQARORLIKKA
ERISHISH YO'LLARI: XORAZM VILOYATI MISOLIDA..... 116-125

Кетманов Авазбек Маликович

КИЧИК БИЗНЕС МОЛИЯВИЙ РЕСУРСЛАРИ САМАРАДОРЛИГИ ОМИЛЛАРИ ВА УЛАРНИНГ
ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 126-134

Xolmirzayev Abdulxamid Xapizovich

KAMBAG'ALLIKKA QARSHI KURASHISHNING OMILLARI..... 135-142

Bahriddinov Jahongirbek Ravshanjon ogli

MARKET MECHANISMS, METHODS OF PRICE FORMATION IN THE SYSTEM OF MARKETING
OF GOODS AND SERVICES 143-152

Ilhamova Zarnigor Po'latjon qizi

MINTAQA TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI MARKETING TIZIMINI
TASNIFI 153-160

Sharipov Komil

MINTAQAVIY KAMBAG'ALLIKNI KAMAYTIRISHDAGI KICHIK BIZNESNING ROLI 161-170

Rajabov Navruzbek Azimjonovich

MAISHIY XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI RIVOJLANISHI VA KAMBAG'ALLIKNI
QISQARTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI 171-179

Mirzaeva Shirin Nodirovna

SUPPORT AND DEVELOPMENT OF WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP IN
UZBEKISTAN..... 180-187

Pardayev Rasulbek Islomovich

TURIZM XIZMATLARI SIFATINI BAHOLASHNING USULLARI VA ULARNING
TAHLILI 188-196

Bahodirov Shohruh Bahodir o'g'li

SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISH
XUSUSIYATLARI 197-202

<i>Рахимов Бахромжон Ибрахимович</i> ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВОДНЫХ РЕСУРСОВ	203-209
<i>Zakirova Gulnora Mirzaliyeva, Madaminov Abdulaziz Anvarjon o'g'li</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKSPORT VA IMPORT SALOHİYATI (NAMANGAN VILOYATI TAHLILIDA).....	210-216
<i>Hasanov Ilkhom Isakovich</i> IMPROVING THE FINANCING MECHANISM OF THE SCIENTIFIC SUPPLY SYSTEM IN THE AGRICULTURE OF UZBEKISTAN.....	217-221
<i>Ibragimova Nilufar Ziyadullayevna</i> CHAKANA SAVDO KORXONALARIDA XIZMATLAR KO'RSATISHNING XUSUSIYATLARI	222-227
<i>Maxmudov Jasurbek Ergashevich</i> INNOVATION IQTISODIYOT SHAROITIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI MOLİYAVIY JIHATDAN QO'LLAB-QUVVATLASH TAHLILI	228-233
<i>Ravshanov Nodirjon Begalievich</i> TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA OLIY TA'LIM MUASSASALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING AHAMIYATI	234-243
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Murtozayev Shahobiddin Baxriddinovich</i> SHIHOIDDIN SUHRAVARDIY FALSAFIY QARASHLARIGA IJTIMOY-SIYOSIY VAZIYATLARNING TA'SIRI	244-248
<i>Qutlimuratov Sardorbek Rustamovich</i> XORAZM JADIDLARI MA'NAVİY MEROSINING YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLARINI VATANPARVARLIK VA BAG'RIKENGLIK RUHIDA TARBIYALASHDAGI AHAMIYATI.....	249-254
<i>Saburov Jaloliddin</i> XVIII-ASR OXIRI VA XIX-ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGIDA ILM-FAN VA MADANIY HAYOT RIVOJI	255-260
<i>Jabborov Ikromjon Jumaniyozovich</i> NAJMIDDIN KUBRO TA'LIMOTIDA "KOMIL INSON " TARBIYASI VA UNING AXLOQIY VA MA'NAVİY YUKSALISHGA OID G'OYALARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	261-265
<i>Saidkulov Nuriddin Akramkulovich</i> FORMATION OF PERSPECTIVES REGARDING SOCIETY'S STABILITY	266-271
<i>Adilov Zafar Yunusovich</i> MAHMUD AZ-ZAMAHSHARIY QARASHLARIDA SUV VA SHIFOBAXSH MEVALAR MASALASI	272-277
<i>Yuldashev Farrux Abdurakhmanovich</i> ON THE QUESTION OF THE UNIQUE ROLE OF THE PRINCIPLES OF HUMANITY AND PATRIOTISM IN THE DEVELOPMENT AND STRENGTHENING OF THE FUTURE OF THE YOUNG GENERATION	278-282
<i>Ganiyev Baxodirjon Sodiqjonovich</i> TADBIRKORLIK MADANIYATINING SENSUALISTIK VA AKSILOGIK XUSUSIYATLARINING IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLILI	283-287

11.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI*Baxronova Dilrabo*

PROTOTURKIYLARNING AMERIKA QIT'ASIGA KO'CHISHI: LEKSIK PARALLELLIZM VA ETIMOLOGIK-SEMANTIK TADQIQ 288-295

Daliyeva Madina

DETERMINANTS OF COGNITIVE MODELING OF POLYSEMY OF LINGUISTIC TERMS IN ENGLISH, UZBEK, AND RUSSIAN LANGUAGES 296-300

Paluanova Khalifa

STRATEGIES FOR ENHANCING PRAGMATIC COMPETENCE IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION (SLA) THROUGH EFFECTIVE APPROACHES 301-306

Равшанов Махмуд

СЕМАНТИКА ГЛАГОЛОВ В «ДИВАНИ ЛУГАТ-ИТ ТУРК» МАХМУДА КАШГАРСКОГО 307-311

Bekbergenova Gulaim Aijarıkovna

SEMANTIC CLASSIFICATION OF ENGLISH AND KARAKALPAK ANTHROPOCENTRIC PROVERBS 312-318

Normamatov Farrux Komiljon o'g'li

MURAKKAB USLUBDAGI ASARLAR XUSUSIYATLARI VA UNDA FORMALIZM YONDASHUVI 319-322

Gulamova Dilobar Imamkulovna

ADABIYOT DARSLIKLARDA EVFEMIZMLARNING QO'LLANILISHI VA TAHLILI 323-326

Xolmuxamedov Baxtiyor

TERS LUG'ATLARNING ASOSIY XUSUSIYATI VA ULARNI TUZISH METODIKASI 327-334

Chorieva Iroda Kurbonboevna

KASALLIK NOMLARI VA BELGILARI KELTIRILGAN INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARINING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI 335-339

Ganiyeva Orzigul Xayriddinovna

XX ASR AMERIKA REALISTIK QISSACHILIGIDA POETIK KONSTRUKSIYA: SHAKL VA MAZMUN MASALASI 340-345

Расулова Камола

ПОНЯТИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ. ВИДЫ АВТОРСКИХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ 346-353

Омонов Турғунбой

“СУҒУРТА” ТЕРМИНИНИНГ ЛИНГВИСТИК ТАЪРИФИ 354-358

Хакбердиева Сайёра Фармоновна

ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ОБЪЕКТИВИЗАЦИЯ ФРЕЙМА «МАТЬ» И «ОТЕЦ» В РУССКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ 359-364

Xolmirzayev Baxtiyor Mirzamahmudovich

IJTIMOIY-SIYOSIY ASAR TARJIMASINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 365-370

Gubaydullin Artur Faridovich

CHALLENGES OF TRANSLATION IN TERRY PRATCHETT'S "GOOD OMENS" 371-376

Abdullaeva Sevara Makhsudaliyevna

EMOTIVE INTENSIFIERS OF ENGLISH AND RUSSIAN LANGUAGES 377-381

Baymuradova Gulbaxar Chari Qizi

SURXONDARYO VILOYATI FITOTOPONIMLARINING STRUKTURGRAMMATIK

TAHLILI 382-385

Yuldasheva Nigora Baxodirovna

INGLIZ VA O'ZBEK PAREMIYALARINI O'RGANISHNING AKSIOLOGIK JIHATLARI 386-390

Quljanova To'lg'anoy Shodiyor qizi

ABDUVALI QUTBIDDIN SHE'RIYATIDA POETIK OBRAZLAR TAHLILI 391-396

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Рузметов Хайрулла

ФУҚАРОЛАРНИНГ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИ МАНСАБДОР ШАХСЛАРИНИНГ
КОНСТИТУЦИЯВИЙ-ҲУҚУҚИЙ ЖАВОБГАРЛИГИ 397-402

Ачилова Лилия Илхомовна

ТУРИСТИК ХИЗМАТЛАР КЎРСАТИШ БЎЙИЧА ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ
МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ УНИФИКАЦИЯСИ ЧЕГАРАЛАРИ
РАҚАМЛАШТИРИШ ШАРОИТИДА 403-410

Abdubannayev Umidjon

AXBOROTGA BO'LGAN INSON HUQUQLARINI TA'MINLASHNING
RIVOJLANISH BOSQICHLARI 411-421

Халиқулов Комолиддин Носирович

ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУДЛАРИНИНГ ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШДА
ДАВЛАТ СУВЕРЕНИТЕТИ МАСАЛАЛАРИ 422-427

Тўраев Жавоҳир Усмон ўғли

ХОДИМЛАР МЕҲНАТ ҲУҚУҚЛАРИГА РИОЯ ҚИЛИНИШИ БЎЙИЧА ДАВЛАТ НАЗОРАТИ ВА
ТЕКШИРУВИ ТУШУНЧАСИГА ОИД НАЗАРИЙ ҚАРАШЛАР 428-433

Элмурзаев Билолиддин Нурмон ўғли

ТЕРГОВ ҲАРАКАТЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ТЕРГОВЧИНИНГ ПРОЦЕССУАЛ
МУСТАҚИЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ 434-439

Djumaniyazova Dilfuza Kamalovna, Shayakubov Shomansur Shakabilovich

IJTIMOIIY HAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR O'RTASIDA HUQUQBUZARLIKLARGA
QARSHI KURASHISH BO'YICHA HORIIY TAJRIBA 440-446

Алиев Асилбек Кадирович

КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЕ (СОЦИАЛЬНЫЕ) ПРЕДПОСЫЛКИ И КОРНИ РАСПРОСТРАНЕНИЯ
АЗАРТНЫХ ИГР СРЕДИ НАСЕЛЕНИЯ 447-451

Нодирахон Абдурахманова

РЕГУЛИРОВАНИЕ ФИНТЕХА И КРИПТОВАЛЮТ: ОСНОВНЫЕ ВЫЗОВЫ И ПРАВОВЫЕ
АСПЕКТЫ 452-462

Ғайбуллаев Сохибжон Ғайбуллаевич

РЕПО БИТИМЛАР – ТАЪМИНЛОВЧИ БИТИМ СИФАТИДА УМУМИЙ ТАВСИФ 463-469

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Xusanova Mohira

OLIY O'QUV YURTLARIDA TALABALARNI BAHOLASH SHAKLINI
TAKOMILLASHTIRISH 470-479

<i>Берикбаев Алишер Аликулович</i> ТАСВИРИЙ САНЪАТ ФАНЛАРИНИ ЎҚИТИШДА ИЛҒОР ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИДАН ФОЙДАЛАНИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ	480-483
<i>Yusupova Shoxista Alimjanovna</i> TALABALARNING TASVIRIY SAN'AT MASHG'ULOTLARIDA IJODIY QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI	484-489
<i>Yakubova Nafisa Odilyanovna</i> CHIZMACHILIK DARSLARIDA TALABALARNI IJODIY-KREATIV FIKRLASHGA O'RGATISH	490-494
<i>Musirmanov Shohboz Usmon o'g'li</i> TURIZM SOHASIDA KADRLAR TAYYORLASHDA AMALIYOT VA NAZARIYANING PEDAGOGIK UYG'UNLIGI	495-500
<i>Suvankulov Umid Ilxom o'g'li</i> MALAKA OSHIRISH JARAYONIDA PEDAGOGLARNING DISKURSIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI	501-505
<i>Ibragimov A'lamjon Amrilloevich</i> O'QITUVCHILARNI UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISHGA KOGNITIVFUNKSIONAL YONDASHUV	506-518
<i>Jo'rayeva Feruza Baxtiyor qizi, Mavlonov Shaxzod Shahobiddin o'g'li</i> TA'LIMDA KOMMUNIKATIV INNOVATSION VOSITALAR VA ULARNING IMKONIYATLARI	519-524
<i>Siddiqova Shahnoza Ahmedovna</i> SCIENCE XALQARO BAHOLASH TADQIQOTLARINING O'ZBEKISTONDA BIOLOGIYA O'QITUVCHILARINING TABIIY FANLAR SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISHGA TA'SIRI	525-529
<i>Xoliqov Nasriddin Abdikarimovich</i> MILLIY IQTISODIYOT RIVOJLANISHINING SHARTI SIFATIDA TA'LIM, FAN VA BIZNESNING O'ZARO ALOQALARI MAZMUNI	530-534
<i>Javliyeva Shahnoza Bahodirovna</i> TA'LIM SIFATIGA YO'NALTIRILGAN O'QUV MATERIALLARINI YARATISH MODEL 535-539	535-539
<i>Jumaboev Nabi Pardaboevich</i> TA'LIM SIFATIGA YO'NALTIRILGAN O'QUV MATERIALLARINI YARATISH MODEL 540-545	540-545
<i>Kayumov Erkin Kazakbayevich</i> THE IMPORTANCE OF FINE ARTS IN SHAPING STUDENTS' PERCEPTION AND CREATIVITY	546-550
<i>Khojamqulov Rasulbek Kurban ugli</i> THE NEED TO DEVELOP COMPETENCY OF FUTURE ENGINEERS USING COMPUTER GRAPHICS	551-555
<i>Latipova Gavhar Shavkat kizi</i> TARIX YO'NALISHI TINGLOVCHILARI UCHUN KREATIV SALOHİYATNI RIVOJLANTIRISH DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA	556-564
<i>Ernazarov G'olibjon Ne'matovich</i> ATROF- MUXITNING YUKORI XARORATIDA MUSHAK FAOLIYATI	565-568

Received: 31 October 2024
Accepted: 5 November 2024
Published: 15 November 2024

Article / Original Paper

ENSURING THE PROCEDURAL INDEPENDENCE OF THE INVESTIGATOR IN CARRYING OUT INVESTIGATIVE ACTIONS

Elmurzayev Biloliddin Nurmon O'G'Li

PhD student of Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan

E-mail: elmurzayevbiloliddin@gmail.com

Abstract. This article analyzes the issues of ensuring the procedural independence of the investigator, in particular the legal basis of ensuring the procedural independence of the investigators. Also, the theoretical and practical aspects of improving the powers of the investigator were studied. In addition, on the example of the experience of developed countries, the issue of procedural independence of investigators was thoroughly studied from a theoretical and practical point of view, and suggestions and recommendations were developed for improving the existing legislation and law enforcement practice.

Keywords: procedural independence of the investigator, the investigator, the prosecutor's office, the status of the investigator, investigative activities, investigative bodies.

ТЕРГОВ ҲАРАКАТЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ТЕРГОВЧИНИНГ ПРОЦЕССУАЛ МУСТАҚИЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ

Элмурзаев Билолиддин Нурмон Ўғли

Ҳуқуқни муҳофаза қилиш академияси докторанти

Аннотация. Мазкур мақолада терговчининг процессуал мустақиллигини таъминлаш масалалари, хусусан терговчиларнинг процессуал мустақиллигини таъминлашнинг ҳуқуқий асослари таҳлил қилинган. Шунингдек, терговчининг ваколатларини такомиллаштиришнинг назарий ва амалий жиҳатлари бўйича мутахассис олимларнинг қарашлари урганилган. Бундан ташқари, ривожланган давлатлар тажрибаси мисолида терговчиларнинг процессуал мустақиллиги масаласи назарий ва амалий жиҳатдан атрофлича урганилиб, мавжуд қонунчилик ва ҳуқуқни қўллаш амалиётини такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: терговчининг процессуал мустақиллиги, терговчи, прокуратура, терговчининг мақоми, тергов фаолияти, тергов органлари.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I11Y2024N65>

Тергов фаолиятига оид суд-ҳуқуқ ислохотларини амалга оширишда, терговчининг мақомига тегишли нормаларни шакллантиришда қуйидаги масалаларга алоҳида эътибор қаратиш зарур, деб ҳисоблаймиз. Биринчидан, ҳар бир терговчига тўғри келадиган жиноят ишлари сонининг меъёрини ишлаб чиқиш ва унинг амалда ишлашини таъминлаш керак. Мазкур масала бугунги кунда тергов органларида жуда долзарб бўлиб, айнан иш ҳажмининг тартибга солиниши улар фаолиятидаги бошқа қийинчилик ва муаммоларнинг олдини олган бўлар эди. Бу эса тергов фаолияти

соҳасида ислоҳотлар ўтказилиши зарурлиги ва терговчининг ҳуқуқий мақомини аниқ белгилаш кераклигини кўрсатади.

Терговчиларнинг процессуал мустақиллигини таъминлаш учун алоҳида тергов органи яратиш бўйича таклифлар ҳам сўнгги йилларда берилмоқда. Унинг ижобий жиҳати сифатида эса амалдаги тартиб бўйича тергов ва суриштирув органлари турли ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар таркибида эканлиги, уларнинг бирлаштириш эса терговнинг сифати ва асосийси, тергов органларининг бошқа давлат органларидан мустақил тарзда фаолият юритишига хизмат қилади. МДХдан Россия Федерацияси 2007 йилдан бошлаб мазкур турдаги терговни мустақил амалга оширувчи ягона мустақил - Тергов қўмитасини ташкил этган. Прокуратура эса фақат тергов бориши устидан назоратни амалга оширади, лекин жиноятларни тергов қилиш ваколатидан маҳрум этилган. Бу тартибнинг ижобий ва салбий жиҳатлари бўйича етарлича ўрганиш ва хулосалар тақдим этилган. Ўзбекистон Республикасида ҳам мазкур тартибни қўллаб-қувватлаб миллий қонунчилигимизга жорий этишни олға сурган бир талай олим ва амалиётчи ходимлар мавжуд. Хусусан, Олий Мажлиснинг инсон ҳуқуқлари бўйича вакили ҳуқуқ-тартибот органлари томонидан терговда қўлланиши иддао қилинаётган қийноқларга барҳам бериш учун ягона тергов қўмитасини тузиш таклифини билдирган[1]. Маълум қилинишича, Олий Мажлиснинг инсон ҳуқуқлари бўйича вакили — омбудсманга 2019 йилда келиб тушган мурожаатлар орасида шахсий ҳуқуқлар ва эркинликлар тоифасига мансуб шикоятлар кўп учраган. Хусусан, омбудсман манзилига 4800дан ортиқ ушбу мазмундаги мурожаатлар келиб тушган. Унинг айтишича, яшаш, эркинлик ва дахлсизлик ҳуқуқи, ўз шаъни ва обрўсига қилинган тажовузлардан ҳимояланиш ҳуқуқи, ҳуқуқ-тартибот органлари томонидан тезкор-қидирув фаолияти ҳамда ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш бўйича амалга оширилган ишлар билан боғлиқ мурожаатлар сони кўпайган. Муҳаммадиевнинг билдиришича, **баъзи ҳолатларда қийноқ қўлланган ҳолда айбланувчи тергов қилинган**. Бундай ҳолатлар назоратга олинади, прокуратурага юборилади. Бу каби ҳолатлар ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларда амалга оширилган ислоҳотлар бугунги кун шиддатидан ортида қолаётганини англатади. Жумладан, Е.Д.Царева ва Д.Е.Царевалар ягона тергов органи ташкил этилиши орқали РФда жиноятларни фош этиш бўйича юқори натижаларга эришилганини қайд этган[2]. Худди шу фикрларни Ю.Бастрикин ҳам таъкидлаган[3]. У ислоҳотдан сўнг тергов сифати яхшиланганини статистик маълумотлар билан асослашга ҳаракат қилган. Шунга мувофиқ, дастлабки тергов органларининг тарқоқлиги натижасида инсон ҳуқуқларининг бузилиши ҳолатлари юз бераётганлиги сайловчиларнинг ҳақли эътирозларига сабаб бўлишини эътироф этган.

Давлат тергов хизматини алоҳида давлат бошқаруви органи сифатида ажратиб чиқариш, фаолиятининг ҳамда фаолияти устидан прокурор назорати, суд контроли, жамаотчилик контрoлини амалга оширишнинг ҳуқуқий асосларини шакллантириш ва механизмини ишга тушириш керак бўлади. Жиноят иши бўйича терговнинг турли идоралар томонидан олиб борилиши битта функциянинг сунъий равишда бўлинишига, жиноят-ҳуқуқий соҳада давлат сиёсатини амалга оширишда турли ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг фаолиятини мувофиқлаштириб, ишни тезкор ташкил этишда бир қатор қийинчиликлар пайдо бўлишига олиб келади. Соҳа вакилари эса тергов органларининг алоҳида тузилмага бирлашиб, тезкор-қидирув фаолиятни амалга

оширувчи органлардан ажратилиши тергов сифатига салбий таъсирини ўтказмай қолмайди.

ЖПКнинг 35 ва 344-моддаларига асосан, жиноят иши бўйича дастлабки терговни прокуратура, ички ишлар органлари ва давлат хавфсизлик хизмати терговчилари олиб боради. Илгари таъкидлаганидек, мазмунига кўра ягона бўлган дастлабки тергов фаолиятининг уч давлат органида амалга оширилиши, ўз-ўзидан, ҳатто юзаки назар ташлаганда ҳам, шаклан бир хил, мазмунан бошқа-бошқа тарзда тергов ўтказилишини келтириб чиқаради. Бунда ИИБ, ДХХ ва прокуратура терговчиларининг иш фаолиятини бошқариш устидан идоравий контроль ҳам ўзгача тарзда кечади, прокуратура органларида эса прокурор ҳам контролни, ҳам назоратни амалга оширади. Лекин бу уч органга бўлинган терговнинг муаммоларини ҳал этилишига хизмат қилмайди. Бу муаммони бартараф этиш мақсадида ягона тергов органи ташкил этилиши ва у тергов қўмитаси шаклида алоҳида давлат органи сифатида фаолият юритиши тўғрисида мамлакатимиз олимлари ва хориж мутахассислари томонидан йиллар давомида фикрлар билдирилиб, бу масала баҳс-мунозараларга сабаб бўлган.

Алоҳида тергов органини ташкил этишни қўллаб-қувватловчи ва унга танқидий муносабатда бўлувчи процессуалист олим ва амалиёт вакилларининг қарашларини бирлаштириб турувчи фикр – бу терговчилар мустақиллигини ва уларнинг ҳуқуқий мақомини аниқ белгилашни назарда тутувчи махсус қонун ишлаб чиқишдир. Бугунги кунда адвокатлар, судлар ёки прокурорларнинг фаолиятини белгилаб берувчи алоҳида норматив-ҳуқуқий ҳужжат мавжуд, бироқ терговчилар бўйича қонунчилик базасини етарли, деб бўлмайди, соҳада эса ҳали тартибга солинмаган масалалар етарлича. Шунинг учун юқоридаги қонун лойиҳасида терговчининг ҳуқуқий мақомини, унинг ваколатлари, вазифа ва функцияларини аниқ белгилаш зарур.

Амалиётда терговга қадар текширув ҳаракатлари натижасида асоссиз ёки шошма-шошарлик билан муаллифнинг вазифа тўлиқ текширилмаган ҳолда жиноят иши қўзғатишни рад этиш ҳақида қарор қабул қилинганлиги аниқланган тақдирда, бевосита терговни назорат қилиш ваколатига эга бўлган прокурор ёки юқори турувчи вилоят прокурори томонидан ушбу қарор бекор қилиниб, қўшимча терговга қадар текширув ҳаракатлари ўтказилиши таъминланади. Натижада эса, амалиётда бу каби асоссиз равишда қабул қилинган қарорларнинг бекор қилиб, қўшимча терговга қадар текширув ҳаракатлари қайта – қайта ўтказиб келиниб, фуқароларнинг ҳақли эътирозига сабабчи бўлмоқда[4]. Ёки таъбир жоиз бўлса, Бир қарор беш ёки етти марталаб бекор қилиниб, қайта терговга қадар текширув ҳаракатлари ўтказилмоқда. Бу эса ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларда бюрократия ва қоғозбозликнинг сақланиб қолиши, аниқ тасдиғини топиши мумкин бўлмаган ҳолатлар бўйича қарорларни бекор қилиб, фуқаролар ва давлат органларини ортиқча овора қилиш, қонун нормаларнинг турлича талқин қилиниши каби салбий оқибатларга сабаб бўлиши мумкин[5].

Ушбу зиддиятли ҳолатларни бартараф этиш мақсадида ва терговчиларнинг процессуал мустақиллигини таъминлаш мақсадида амалдаги жиноят-процессуал кодексига қуйидаги мазмунда нормаларни киритиш таклиф қилинади: Хусусан, ЖПКнинг 330-моддасининг иккинчи қисми билан қуйидаги мазмунда тўлдириш таклиф этилади.

“Жиноятга оид ариза (хабар)ни кўриб чиқиш натижаси билан жиноят иши қўзғатиш, жиноят иши қўзғатишни рад этиш ҳақидаги қарорларнинг барвақт, асоссиз ва мурожаатда кўрсатилган вазжларининг тўлиқ текширилмаганлиги каби сабаблар билан туман (шаҳар) прокурори ёки унинг ўринбосари, Тошкент шаҳар прокурори, вилоят прокурорилари ва унга тенглаштирилган прокурорлари ёки уларнинг ўринбосарлари, Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори томонидан фақатгина бир маротабагача бекор қилиб текшириш ҳаракатлари ўтказилиши бўйича қарор қабул қилиши мумкин.

Муқаддам бекор қилиш қарорида кўрсатилган ёки барвақт, асоссиз ва мурожаатда кўрсатилган вазжларининг тўлиқ текширилмаганлиги каби сабаблар билан иккинчи маротаба жиноят ишини қўзғатиш, жиноят иши қўзғатишни рад этиш ҳақидаги қарор бекор қилинишига йўл қўйилмай, юқори турувчи орган ваколатига мувофиқ қўшимча ёки қайта текширув ўтказилиши бўйича тегишли қарор қабул қилиниши мумкин”.

Шу билан бирга, терговга қадар текширувни амалга оширувчи органларда хизмат қилаётган ходимларнинг қарийб 90 фоизи[6] олий юридик маълумотга эга эмаслигини инобатга олиб, жиноят иши қўзғатиш ваколатини фақат суриштирувчи, терговчи ва прокурорда қолдириш зарур.

Терговчининг ҳуқуқий мақомини таъминлашнинг яна бир муҳим кафолати уни жиноий жавобгарликка тортиш, хизмат ёки яшаш жойига кириш, шахсий ва хизмат автомобилини кўздан кечириш, тинтув ёки олиб қўйиш, унинг телефон сўзлашувларини эшитиш, шахсий тинтув ўтказиш билан боғлиқ алоҳида тартибининг белгиланиши билан белгиланади. Амалдаги қонунчилигимизда эса мазкур кафолатларнинг sanoqli турларигина терговчиларга нисбатан амал қилади, холос.

Жиноятларни очиш ва тергов қилишда терговчи (суриштирувчи) ҳамда тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширувчи органлар ўртасидаги ўзаро ҳамкорликнинг анъанавий шакллари жиноят-процессуал қонунчилигимизда мустаҳкам ўрин эгаллаган. Хусусан, терговчи (тергов гуруҳи раҳбари, суриштирувчи, суриштирувчилар гуруҳи ҳамда прокурор) ўз юритувига қабул қилган ишлар бўйича тезкор-қидирув тадбирларини бажариш тўғрисида ёзма топшириқлар ва кўрсатмалар бериш ҳуқуқига эга. Амалиётда тезкор ва тергов бўлинмалар ўзаро ҳамкорлигининг ташкилий шакли сифатида идоралараро тезкор-тергов гуруҳлари фаолият кўрсатади, лекин уларнинг ҳуқуқий асоси жиноят-процессуал қонунчилигида ёки бошқа қонунчилик ҳужжатларида белгилаб берилмаган эди. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 14 мартдаги ПҚ-2833- сонли “Ҳуқубузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чоралари тўғрисида”ги Қарорида Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри прокуратуралари ҳузурида прокуратура, ички ишлар ва ДХХ тажрибалари ходимлари орасидан доимий равишда фаолият кўрсатадиган идоралараро тезкор-тергов гуруҳлари тузиш тўғрисидаги қоидалар белгиланиши бу борадаги муҳим қадамлардан бири дейиш мумкин.

Шу билан биргаликда, ушбу давлатлар жиноят-процессуал қонунчилигида тартибга солинган айрим масалалар Ўзбекистон Республикаси жиноят-процессуал қонунчилигида мавжуд эмас. Хусусан, Қозоғистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексида[7] жиноят иши мураккаб ва катта кўламга эга бўлган тақдирда судга қадар

терговни бир гуруҳ терговчилар ва суриштирув органи ходимларига топширилиши, Россия Федерациясининг Жиноят-процессуал кодексида айнан тезкор-тергов гуруҳлари тузиш ҳақида қоидалар мавжуд бўлмаса-да, тергов гуруҳи ишига ёки суриштирувчилар гуруҳига тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширувчи органларнинг мансабдор шахслари жалб қилинишлари мумкинлиги белгиланган. Терговчининг тергов ҳаркатларида иштирок этишга суриштирув органи ходимини жалб қилиш ҳуқуқига эга эканлиги ҳақидаги нормани Беларусь Республикасининг жиноят-процессуал қонунчилигида[8] ҳам кўриш мумкин.

Терговчиларга нисбатан профессионал талаблар қонун доирасида аниқ белгиланиши зарур, деб ҳисоблаймиз. Чунки уларнинг процессуал мустақиллиги шахсий фазилатлар билан ҳам таъминланиши керак. Жиноят ишини юритиш, исботлаш жараёнида терговчи энг асосий иштирокчилардан бири сифатида қатнашади. Буни ЖПКда назарда тутилган ҳар бир жиноят иши доирасида дастлабки тергов ёки суриштирув ўтказилиши шартлиги тўғрисидаги нормадан ҳам кўришимиз мумкин. Шунинг учун терговчи ҳам таълим даражаси, касбий ва ахлоқий сифатлари бўйича прокурор, судья ва адвокатлар билан бир қаторда бўлишга ҳақли. Ушбу лавозимни эгаллаш учун етарлича қийин талабларнинг белгиланиши ўз-ўзидан терговнинг сифати, ушбу касбнинг мавқеига ижобий таъсирини кўрсатади, албатта.

Маълумки, ЖКда белгиланган жиноятларнинг аксарият қисми бўйича дастлабки тергов ички ишлар органларининг терговчилари томонидан олиб борилади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 апрелдаги ПФ-5005-сон «Ички ишлар органларининг фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда уларнинг масъулиятини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармонида асосан ИИБ Тергов бош бошқармаси Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги ҳузуридаги Тергов департаментига ўзгартирилди. Ички ишлар органлари суриштирувчилари ва терговчилари ўртасида ўтказилган сўровномада иштирок этган жами 510 нафар респондентларнинг 72 фоизи, иш ҳажмининг жуда юқорилиги ишни судга қадар юритишда шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлашга салбий таъсир этаётганини маълум қилганлар[9].

Фикримизча, ички ишлар органлари тизимида хизмат олиб бораётган тергов органларининг иш ҳажми ҳаддан ташқари кўплиги, бу эса, ўз навбатида, шахсларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари таъминланишига салбий таъсир этаётгани боис, уларнинг штат бирлигини юритилаётган жиноят ишларининг сони ва мураккаблик даражасидан келиб чиққан ҳолда ҳар 4-5 йилда қайта кўриб чиқиш, шунингдек жиноят ишининг терговга тегишлилиги институтини янада такомиллаштириш мақсадга мувофиқ.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Омбудсман парламентга ягона тергов қўмитасини тузишни таклиф этди. <https://www.gazeta.uz/uz/2020/02/26/ombudsman/>
2. Царева, Е. Д. Создание следственного комитета- плюсы и минусы реформы / Е. Д. Царева, О. М. Ушаков // Синергия Наук. – 2019. – № 32. – С. 837-841. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=37037088&>

3. <https://ria.ru/politics/>. Бастрыкин: выделение СК РФ из прокуратуры повысило качество следствия. Москва. 26 февраля 2016 год.
4. Ражабов Б. Перспективы улучшения предварительного расследования // Review of law sciences. 2020. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivy-uluchsheniya-predvaritelnogo-rassledovaniya>.
5. Матмуротов А., Кенжабоев Д. Институт доследственной проверки в уголовно-процессуальном законодательстве: анализ и вопросы усовершенствования // Review of law sciences. 2018. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/institut-dosledstvennoy-proverki-v-ugolovno-protsessualnom-zakonodatelstve-analiz-i-voprosy-usovershenstvovaniya>.
6. Ботаев М.Д. Терговга қадар текширув институтини такомиллаштириш. Ю.ф.ф.д. дисс. Автореферати. –Т.2020. -186. <http://library.ziyonet.uz/uz/book>
7. УПК Республики Казахстан // URL: https://online.zakon.kz/m/document?doc_id=31575852
8. УПК Республики Беларусь // URL: <https://belzakon.net>)
9. Жиноят процессида инсон ҳуқуқлари: Ўқув-қўлланма / Б.А.Саидов, Б.Б.Муродов. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2020. -215 б.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 11 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).